

ԲԼՈՒՄՏ-ԳԵՒԻԲ *)

առնանք զողորմին տը տան՝ Սանասարին,
 •Զըմէն՝¹⁾ Օղորմին տը տան՝ Բաղդասարին.
 Երառնանք զողորմին տը տան՝ էն Մենծ-Մհերին,
 •Զըմէն՝ Օղորմին տը տանք Ձէնէօվ-Յէօվանին.
 Երառնանք զողորմին տը տան՝ էն Թուլան-Դաւթին,
 •Զըմէն՝ Օղորմին տը տան՝ Պըզտիկ-Մհերին.
 Երառնանք զողորմին տը տան՝ քեառսուն ճէօղ Դեղձուն-Ծամին²⁾,
 •Զըմէն՝ Օղորմին տը տան՝ Խանդէթ-Խաթունին.
 Երառնանք զողորմին տը տան՝ Աարպախար-Քամին,
 •Զըմէն՝ Օղորմին տը տան՝ Բաթմանայ-Բէղին.
 Երառնանք զողորմին տը տան՝ Զիրին-Անախուն-Գիւ-Հարին*),
 Աղէճէօղ էկանք վոր Մհերի ճէօղին,

*) Ղազարը, սոյն վարկանտի պատմողը, Մովսէս երկրի Առինջ գիւղիցն է, Յովակիմենց Մանուկի որդին, 60 տարեկան ծերունի է նա, բայց դեռ թարմութիւնը պահած. ինքը կարճահասակ է, նիւար դէմքով, Ղազարն այս խնայորէ սովորել է իւր համագիւղացի Պօղոս անունով մէկից, Ղազարի անելով այդ Պօղոսը գլուտէր այս նաղլիեօլէ ճիւղն էլ, այն նա՝ լաւ Ղազարը մօտ 15 տարի առաջ եղել է Բաշ-կալայում, մօտ տարի ժամանակով, Եօթ (7) տարի է ահա, որ եկել է նա Պսփկաս, իւր պանդխտութեան ժամանակն անց է կացնում նա ս. Խմիլածնում (ուր և գրի ենք առել սոյն վարկանտը 1899, չունիսին), և շրջակայքում. սմառը հունձ է անում, աշնանը իւր բաղդակիցները հետ գնում է քրդաբնակ վայրեր «Էլա չէլա» (Թադիք գործելու), իսկ ձմեռը գիւղօրայքում բամբակ գգելով է պարտաւում, Ղազարը գլուտէ նաև չափքէ, իւր հայրենիքում պարտաւել է երկրագործութեամբ²⁾ գործ դնելով նաև իւր արհեստները:

Ինչ վերաբերում է գրութեանն ձևին՝ տեղ-տեղ գրել ենք ռուսականի ձևով, տեղ-տեղ՝ արձակ. առաջին ձևով են երգերը և այն հատուածները, որոնց իւրաքանչիւր տողում լրանում է մի միտք և զգայի է չափը (մեծավերջ—**пафъ** և վերջատանջ—**анаетъ**): գործ ենք անել հետևեալ պայմանական տառերը. ի—**Ф**. **Ա**, **Օ**. **է**րէ-ն. **+**—փափուկ **Բ**. **չ**—փափուկ **Կ**. **գ**—փափուկ **Գ**. **—**կիսակողորդային **ա**. **ի**—**լ**. **Օ**. **ի**ս. **ի**—կողորդային **լ** (**ժօտ**, **Կ**) **էօ**—**ԵԱ**.

Ա. Գ. Ա.

¹⁾ Ամէն²⁾ քառսուն ճիւղ ծամ ունեցող:

*) Սոյն վարկանտի պատմողն այս ողորմիսն երգում էր:

Ը.

Սասուն կէր ¹⁾ Մհեր.

Մըսըր կէր Մելիք.

Մարամելիք սատկաւ ²⁾,

Կնիկ թուղթ ճամպխեց Սասնայ Մհերին,—

Մհեր Սասնայ թագաւոր էր.

Ասաց. «Կեաս Կէօխ իմ խետ մէկ էնիս» ³⁾:

Մհերն էլ կնկեան ասաց.

«Կնիկ, էլի շուրիւս լըւն, իմ թըղարիքն տեհի,

էրթամ Մելիքի կնիկն առնիմ:

Էսաց. ⁴⁾ «Տէ՛րնջի կերթաս. էն տաճիկ ի, տէ՛ր խաչ—քրիստոնայ իս, ընջի կերթաս էնու խետ Կէօխ մէկ էնիս»:

Մհեր ասաց. «խուղ ⁵⁾ էն մարդու Կէօխ էլնի, ինչ կնիկ տաչ, մարդ չառնի, ՚իս տի էրթամ»:

Կնիկն ասաց. «Մըհեր, տէ՛ր որ էրթաս քրդուն խառնուիս՝ չուր ⁶⁾ քուսուն տարի իմ տուն չես ի կեայ»:

Մհեր ձին խեճաւ Կնայ Մըսըր, Մելիքի կնիկ առից:

Ին ամիս, ին օր, ին սհաթ, ին դահլի ⁷⁾ դայ ⁸⁾ որ լըմըցաւ՝ Աստուած մէ տղայ տուից, անուն դրին Մելիք:

Աշխարքը տղէ՛ս տարը ⁹⁾ կը մեճանըն, էնիկ օրը կ'մեճանըր:

Որ տարին լըմըցաւ, կ'նայ էրեխացտերու—մէջ ճան ¹⁰⁾ կ'խաղէր:

Որ էրկու տարի չանց կացաւ՝ Մելիք էլաւ կնայ ալ—ղուշ ¹¹⁾, Կնայ ալ—ղուշ, մէ վէրու ¹²⁾ մարալ ¹³⁾ գարկեց, դրից իրա թէի վրայ, եկաւ տուն: Մհեր տեհաւ, Էսաց, «վնչ, ինչ էրի, խաչու ճրագ խանգըցի, տաճկու ճրագ վառի»: Էլաւ սուս-փուս Մսրայ տէս ¹⁴⁾ էլաւ էկաւ Սասուն ¹⁵⁾:

Մուշտուղուղ ¹⁶⁾ տարան Մհերի կնկան. կնիկ էլաւ տէս ¹⁷⁾ փակեց: Մհեր կանչից Էսաց, «Տիւռ պաց»:

Էսաց. «Էրթում իմ կերի, չուր քուսուն տարի տէս իմ շէնլըփին չես ի կեայ»:

Ասաց. «Կընիկ, հաչու ճրագ հանգըցի ինք, տաճկու ճրագ վառի ինք:

Ասաց. պէ գիշիր մէ օր հաշուինք, ցերեկն էլ մէ օր հաշուինք, շա-

¹⁾ Կար: ²⁾ փոխանակ հեռու. այս բառն են գործածում մեր մէջ ցարդըր օշ-քրիստոնեաների համար: ³⁾ Միասին պառկենք: ⁴⁾ Պատմութեան ընթացքում խառը գործ են ածւում թէ հայ և թէ հայ ձևերը: ⁵⁾ Կողը:

⁶⁾ Միջուկ: ⁷⁾ բոպէ: ⁸⁾ Միջոց, ժամանակ: ⁹⁾ Տարու: ¹⁰⁾ Վէգ: ¹¹⁾ Որսի:

¹²⁾ Վալընի, ¹³⁾ Եղջերու: ¹⁴⁾ Դուրս: ¹⁵⁾ Աշխարհէնք: ¹⁶⁾ Դուռը:

¹⁷⁾ Թէ Սասուն և թէ Սասուն անխտիր գործածական են այս վարկանտի մէջ:

բաթն էլ ամիս հաշուինք, ամիսն էլ տարին հաշուինք, — քուսուկն տարի կ'ըմբռնայ, քուսուկն էլ աւելի կ'մնայ» (դէ-վայ մէ էրթում չի մնայ)։

Կնիկ տե-ռ բաց էրաց, էսաց. «Տղամարդ որ կայ՝ կէօլս ի, կնիկ որ կայ՝ ոտ ի, չի կարայ տե-ռ պոնի մարդու վերայ, տե-ռ կ'պանամ կը կեաս տուն, Ասուած մեզի մէկ տղայ կը տայ, ամայ մին՝ կ'մեռ»։

Նինք, տղէն անտէր կ'մնայ խըսըրը ¹⁾ վերայ»։

Ասաց, «Ասուած մէկ տղայ տայ, էրթայ Մեւքի եսխէն ²⁾ պոնի, խաչու ճրագ չը խանգի. Ասու պախած գ-ու գէլ չի ուտի»։

Ին ամիս, ին օր, ին սհաթ, ին դ-նդի զայ որ լըմընցաւ՝ Ասուած տուից մէ տղայ էլաւ. տարան կնքին, անուն դրին Դ-է։

Որ տղէն պերին տուն՝ Մհերն էլ, կնիկն էլ խելանդ ընգան. Մհեր Ձէնէօվ-Յէօվանին էսաց. «Կ'տանիս Մըսըր Մեւքի կնիկ Դաւթին կ'պախի»։

Էրկուսին վախճանք էկաւ, էրկուսն էլ մեռան։

Բ.

Ճարպախար-Քամին, Բաթմանայ-Բիդէն

Մհերի փահլիւանքտիրն են. Ձէնէօվ-Յէօվան

Դաւթին տուից Բաթմանայ-Բիդի շլ-կ,

Ճարպախար-Քամուն, տարան Մըսըր.

Տարան Մսրամեւքի կնկանը կուշտ, որ պախի Դաւթին.

Էն ծիծ կ'տայ, չի բռնի.

Մեւքն էլ կնացիր էր ավ-ղուշ, ավ-ղուշից էկաւ, ասաց. «Էս ինչ տղայ քէօ գիրկն առիր ես»։

Ասաց. «Որդի, քէօ ախպէրն ի. հէրդ, իրան կնիկ Սասուն մեռած ի, էդ էլ քէօ ախպէրն ի, ճամպխած ի պախին»։ Ես ծիծ կ'տամ, չի ուտի»։

Ասաց. «Քէօ տունը աւերի. էնօ խօր չունի մեղր ու կարագ. ճամպխ պիրեն մէկ տիկ մեղր, մէկ տիկ կարագ, ուտի մեծանայ»։

Ճամպխեց պիրեց, տուից Դաւիթ պախեց.

Աշխըքի էրեխէք տարէ կ'մեծանին. Դաւիթ օրէ կ'մեծանէր.

Ճարպախար-Քամին, Բաթմանայ-Բիդէն մնացին Մըսըր՝ Մեւքի կուշտ.

Մեւքն էլ չորս-խինգ տարեկան որ էլաւ՝ էլաւ խօր տեղ նստաւ. Իրան զօշուն կառնէր կէրթէր տ-շտ հէօլ ³⁾ խաղ կէնէր. Էնու հէօլս

էլ իրեք խարիր վացուն վեց լիտր դ-մուր ⁴⁾ էր.

¹⁾ Փսլաթ ²⁾ օձիք ³⁾ Հոլ խաղալ, — փայտով խփում են մի փայտա-
դնդի և հեռացնում ⁴⁾ Երկաթ

Դաւիթ մէ օր Մելքի մօրն էսաց. «Մելքին ասես ընձի տանի իր խետ հէօլ խաղ էնինք»:

Յրկուռն օր Մելքն էկաւ՝ մէրն էսաց. «Առատուն ախպէրդ խետդ տար հէօլ խաղ էնի սորվի»:

Մելքն էսաց. «Էնիկ Մհերի տղէն ի, վաչ թը կոչ ըտեղ՝ վնաս աշին»:

Մէր խետ կռուաւ, ասաց. «Տար»:

Տարաւ սարի կէօլ տրից,

Զինք ղօշուն առից ինոց տաշտ հէօլ խաղ կ'էնէր.

Էրկու Ֆէրըզ ¹⁾ էլ տրից Դաւիթ պախեցող.

Դաւիթ ինադ էրաւ,

Էն էրկու Ֆէրըզ քաշից պերից տուն.

Մելքի մէրն էսաց.

«Դաւիթ, ընչի շուտ էկար»

էսաց. «Վալլաւ, ընձի դրիր էր գէօտրկ կէօլս, զինք գնացիր էր տաշտ հէօլ խաղ կ'էնէր, պան մ չիմ տեսիր»:

Յրկուռն Մելք օր էկաւ՝ Մելքի խետ կրուի էրաւ, ասաց. «Ախպէրդ տար կըշտիդ խետ վէ դիր, էն էլ հէօլ խաղ էնաց սովորի»:

Մելք առաւօտը գ'Դաւիթ էր խետ տարաւ:

Որ ինոց հէօլ խաղ էրին,

Ճաշին նօթաթն էկաւ Մելքին.

Օր նորաթն էկաւ Մելքին՝

Դաւիթ ինաց մտաւ փուսի մէջ:

Օր հէօլ կէրթէր կինէր փուսի մէջ,

Էն ղօշունմ բիրադի էկան,

Չկարացան գ'Դաւիթ էն փուսից խանին:

Մելքն էլ էսաց. «Տղերք, սազ էրէք ²⁾,

Ես հէօլ կ'Թալիմ, թըղ էրթաց Դաւիթ ըսպանի,

Տէ՛ւ ընձի ղընամիշ չէնէք ³⁾,

Չասէ՛ թէ Մելք զարկից էր ախպէր սպանից,

Տէ՛ք աչքով կը տեսնէք»:

Սաղեր զարկին, Մելք գհէօլ Թալեց:

Հէօլ ինոց էջնէր Դաւթի իրխէ՛ վերայ:

Ձեռ տուից չառջիւ հէօլ բռնեց.

Որ հէօլ բռնէյ խաղըցուց՝

Թալեց ղօշունի մէջ,

Հարիր մարդ սպանեց, Էրկու խարիր էլ եարալամիշ ⁴⁾ էրաց:

Զինք թողեց փախաւ էկաւ տուն:

Մտրամելքն էլ,— չանք իրկըւան խաղ էրին—

¹⁾ Փահլեան: ²⁾ Սազ ածէք: ³⁾ Դատապարտէք: ⁴⁾ Վերաւորեց,

Յըրկուն էրկու սըհաթ իմին ¹⁾

Չուտ փայդաստ էրաւ ²⁾ էկաւ տուն:

Իկաւ տեսաւ օ Դաւիթ

Ընկի գոսու տակ չնիր ի:

Ընեղան լար չարճըկեց.

Պիրեց Դաւիթ բէօղազ ³⁾ խեղդէր:

Մէր դունէն էկաւ, էսաց. «Մելի, ինչ կէնիս»:

Ասաց. «Դաւիթ պիտի խեղդեմ,

Խարիր մարդ ընձի սպանիր ի:

Ասաց. «Մելիք, թէ տէ Դաւիթին պէն ասիս»

Իմ ծըծը կաթ քէօ վերայ խարամ էլնի:

Ճամպլի թու էրթայ իրա խօր էրկիր,

Ընը գոնարած, ընը նախըրչի,

Իրան կէօխ պախի:

— Ասաց. «Չիլի, պըտի սպանեմ»:

Աստուածասէր մարդ կար,

Իկան ինչան օրթալը

Չ'թողըն օր ըսպանէր:

Ասաց. «Պիրէ, մէ ասաց ⁴⁾ կըրակ դրէք, մէկ օսկի դրէք, Դաւիթ

կանչէք թող իւ, թէ որ կրակ վերցուց՝ էրեխայ ի, թէ որ օսկի վերցուց՝ կ'սպանեմ»:

Կանչին, Դաւիթն էկաւ, ասին. Դաւիթ, էս էրկու քսից վոր մէկ քէսիրտ կուզի՝ վէ կալ քեզի խամար»:

Դաւիթ ձեռ տարաւ դէբայ օսկուն:

Չընշտակնիր Դաւիթ ձեռ բռնին, տարան կրակի վերայ: Ձեռ էրուաւ որ մատ պիտ տէր լեզուն՝ կրակ էկաւ առեց լեզուն, լեզուն էրուաւ, անուն դրին Թաւր Դաւիթ:

Գ.

Ասաց. Որ էցկուն ⁵⁾ ի, ճամպլէք թըղ էրթայ ուր խօր էրկիր:

Պիրեց Բ-թմանայ-Բի-դէն, ճարպախար-Քամին դրեց Դաւիթ խետ,

էսաց. «Տարէք Բ-թմանայ կարմնջի վերէն մորթէք, մէկ բէթիկայ

էրէն պիրէ», իս խըմիմ, իմ սիրտ խովանայ»:

ԶԴաւիթ վերցին չնցին:

Խինգ օր, վեց օր ճամխայ ⁶⁾ չնցին, մէկ օր չասին «Դաւիթ, դուն անօթի ես, ան ⁷⁾ ծարաւ ես»: Դաւիթն էլ իրան քէֆի խետ կէր-

¹⁾ Երկու ժամուայ չափ: ²⁾ Արձակեց, ազատութիւն տուաւ:

³⁾ Կոկորդ: ⁴⁾ Աման: ⁵⁾ Այդպէս: ⁶⁾ Ճանապարհ: ⁷⁾ Կամ:

Թէր: Կնացան Բաթմանայ կարմնջի մօտ կայնան, Դաւթին կանչին.

«Դաւիթ, Դաւիթ, շուտ արի էրթանք»:

Դաւիթ ինաց խասաւ. ասաց. «Տօ ղըրըշմալքեր¹⁾, էսա խինէ օր կայ, վեց օր կայ մենա՝ ճամբախ կու գնք, տէ մէկ օր չասիք Դաւիթ անթիֆ ես, ան ծարաւ ես. էդ կարմնջի վերայ կայնիր էս, ընչի չէս էրթաց: Ասաց. «Դաւիթ քս խօր երկրէն մօտացիր ենս, մուշտուլուղ տանք

Ձէնէօվ-Յէօվանին, մէ պն տայ մուշտուլուղ»:

Մէկըն չիտ մնաց, մէկն ընգաւ Դաւթի յառեջ. Կնացին կարմնջի օրթալըղ²⁾:

Մէկ էն եանէն, մէկ էն եանէն դարձան՝ Դաւիթ դնին կարմուռջի վերայ մօրթին: Դաւիթն էլ Ասու անուն տուից, մէկ ձեռ զարկ էնու եախէն, մէկ էնոր, պիրից դրից մէ մէկու վերայ:

Էսաց. «Դաւիթ, տէ քեօ Աստուած, քնի օր քէօ խէր սաղ էր՝ մենք քէօ Ֆէրըզ-փահլիւանքտիրն ինք, որ քէօ խէր մեռաւ՝ ինցինք Մարամեղքին կուլուղ էրինք³⁾. Հիմի որ Ասուած էդ շնորհք տվի քեզի, մենք կուլուղ կէնինք, էլ չենք էրթաց Մեղքին կուլուղ էնի»:

Թողից, էլան ինցին Սասնայ քողքին մօտացան: Մէկըն մուշտուլուղ տարաւ Ձէնէօվ-Յէօվանին, ասաց. «Մուշտուլուղս տու, Դաւիթն էկաւ»: Ասաց. «Եկաւ՝ բարով էկաւ», մէկ դեղին լիւրայ մուշտուլուղ տուից. ասաց՝ Դաւիթ կէնինք ուղարած. քողքի խէր տանի պախի: Ձէնէօվ-Յէօվանն էլ մէ պողվրտէ սօլ կարել տուից Դաւթի խամար: Դաւիթ խէրն առից ինց Ռօլայ⁴⁾ տաւ: Դաւիթ միտք էրաւ, էսաց, «Ջանըմ, էդունց հախ քիչ կռնը, օր մէ կօխ պախենք: Մէ դալամի⁵⁾ ճառից քաշից, առից իրան ձեռ: Ինգաւ էդ սարի, էդ քնդակի լըպըստրակտիր⁶⁾ բիրադի Ժողվից պիրից: Պիրից տաւոր լի էրաւ: Պօղվրտէ սօլեր կտրտվան: Խրօխպէր ճաշին խաց պիրից Դաւթի խամար. տեսաւ օր սօլեր կտրտվիր ի, ասաց. «Դաւիթ, գլխուղ մեռնիմ, օրէ մէկ սօլ կարել տամ՝ քէօ հախ էնգաղայ⁷⁾ չի խանի, էլ մեր օգուտն ինչ տըլնի»:

Ասաց. «Խրօխպէր, էդ սիւ ուլիր Ասուած իրան պէրնով օրհնի, ամա էդ սըւտակ, բօզ ուլիր՝ Ասուած էնոնց անիծի, ասաց. խրօխպէր, մէ ուլ մտիրի քորի տակ. իզին⁸⁾ կոմս օր սպանիմ»:

Խրօխպէր իշկեց, ըլլպստրակ էր քորի տակ, իրա լեզուն խանիր էր ըլլպըստրակ, ասաց. «Դաւիթ, քէ գըլխուն դուրբան էլնիմ, էնու զարկ սպանի»:

¹⁾ հայհոյանք է: ²⁾ Մէջ տեղը: ³⁾ ճառալեցինք:

⁴⁾ Ռօլայ դաշտ—անշուշտ նոյն Լօռայ կամ Լիւռայ դաշտն է, որ պատահում է միւս վարիաններում:

⁵⁾ Բարդի: ⁶⁾ նապաստակներ: ⁷⁾ այնքան: ⁸⁾ սեւ: ⁹⁾ իրաւունք:

Փէտը ըմ գարկից, ըլլապտրակ էրկու կտոր էլաւ, մէկ կտորը դըբայ արևելքէ Կնաց, մէկ դըբայ արևմուտք:

Ձէնէտով—Յէօվանն էկաւ տուն: Էկաւ տուն, էսաց. «Բօշ ի Կ), Դաւիթ ու ըլլապտրակ մէ մէկից չի կարաց ճեկը, էնինս նախըջի»:

Առատուն թողին նախը տարաւ Ռօլայ տաշտ, էլի միտք էրաւ, էսաց.— Քանըմ, էդ նախը Կնա ինչ դադար տէջ, օր մենս ուտենք կառավարունք»:

Մէ դաւմի առեց իրան ձեռ. ինչաւ սարեր, խնդակքեր ասլան մէկ եանից պիրից, դափլան մէկ եանից պիրից, առօծ մէկ եանից պիրից, շէր մէկ եանից պիրից, պըլընգ Գ) մէկ եանից պիրից, գէլ մէկ եանից պիրից, արջ մէկ եանից պիրից. ամենայ ջե-ջ-նաւար ժողվից տաշտը լիք էրաւ:

Խորխպէր ճաշէն խաց տարաւ. Կնաց էլաւ գէօղըլի կէօխ, իրիշկեց Ռօլայ տաշտ. Դաւիթ էնքամ ջանաւար ի ժողվի օր Տէր փրկի: Ձէնօվ-Յէօվան վախեցաւ, կանչից Դաւիթին, ասաց. «Դաւիթ, Դաւիթ. խորխպէր մեննի քեզի. Տերացիր եմ, չեմ կարաց Կնա, արի քե- խաց տար»:

Ասաց, ճշմարիտ, խորխպէրս վախացաւ. էկաւ իրա խաց տարաւ Դաւիթ: Ձէնէտով-Յէօվան չիտ դարձաւ էկաւ տուն. խղթի մէջ կանչիլ տվից, ասաց, «Ձի Գ) դռնիր փակէք, ամեն դռան իտիւ մէ ջուկտ դերան խշէք. Դաւիթ էնքամ ջանաւար ի ժողվի, օր էկաւ խղթի մէջ՝ մէրն էլ, տղէն էլ տ'ուտին: Բերին դռնիր շինին:

Դաւիթն էն օր, Կնաց ճաշ էր, նախը պիրից, պիրից լցեց խղթի մէջ, կանչեց էսաց, «Տղէրք, վեր էլէք, վեր էլէք. վր մէկին օր մալ չունի, իրան խամար մալ պունի. վր մէկին օր տաս ի, քսան տանի. վր մէկին օր քսան ի, քառսուն տանի:

Մէկ մարդ տեռ չիբաց, չէլաւ. Դաւիթն էլ խաթր մնաց, ասաց. «Ինս-րամ. Կնացէք, հալալ մնացէք»:

էն սարու ջանաւարքեր իզին տվից, Կնացին. Նուրէն հորաս Գ) էլաւ իրան մալ պունից տարաւ տուն:

Ձէնէտով—Յէօվան ասաց. «Բօշ ի, Դաւիթ չի կարաց նախըջուլիին էնի, մէկ չորս-խինգ ջահէլ տղայ դնինք խետ, էրթայ տաշտի մէջ լի» Գ) սպանի:

Կնացին տաշտի մէջ, ինկան պառվու կուրկի մէջ. Պառաւն էլ խաց թխից, էլաւ Կնաց կուրկի տեսնէր: Տեսաւ օր Դաւիթ տղէք առիր ընգիր կուրկի մէջ. խասաւ պառաւ:

Մէ իմըրու Գ) տվից Դաւիթի գլխու վերայ, ասաց. «Կրէօղ Գ) քեզի տա-նէր Թըլըր-Դաւիթ, տե- ոչ պարով քե- մօրէն ծնվէր. քիւ խօր չունի ալ—դուշի տեղ, օր պառվի կուրկի մէջ ալ—դուշ կէնիս:

Գ) Դատարկ բան է. Գ) վագր.

Գ) Ձեր:

Գ) Իւրաքանչիւր մէկը. Գ) Լոր Գ) Բռունցք: Գ) Դրողը:

Ասաց. «Պատաւ, իմ խօր ավ-ղուշի տեղ վոր տեղն ի».

Ասաց. «Քի- խօր ավ-ղուշի տեղ Ծ-վ-ւ-ւ-ւ-ւ ի, որ քէօ խէր մեռիւր ի, Մըս
րամելիք չիտ ի կտրի¹⁾»:

Դաւիթն էլ էլաւ դ-րձաւ էկաւ տուն, ասաց. «Տղէրք, պատրաստ
մնացէք, առաւուտ էրթանք Ծովասար ավ-ղուշ»:

Տղէրքն էլ պատրաստութիւն տեհան, առաւտուն ին-ցան Ծովասար
ավ-ղուշ, Ձէնէօվ-Յէօվանն էլ խետ ին-ց.

Կն-ցին. էնու խէր պատ էր քաշէր սարու չորս կողը. Սարու օչխար
օ եկեր էր թափեր մէջ, էլ չէր կարցի տէս էլնը. Դունիր պացին, մտան
ներս. Հ-րք-ս խասաւ, իրան խամար կ'սպանէր. Դաւիթ կանչից էսաց.
«Է, իզին չկա՞ օր մէկն էլ սպանէ». Էդ իմ խէրն տէսաղ էրի²⁾ կը
բրախիմ³⁾ էրթան սար. խօջախ է' ին-ցէս սար սպանէ»:

Բրախից ին-ցան սար:

Ով, ինչ կօչախ էր, ին-ց իրան ավ-ղուշ էրաց, ով-ինչ թ-մբ-ւ էր,
չիտ մնաց. չիտ դարձան էկան մնացին Ծովասար, Միս էփին կերան.
Քնեղու ժամանակ Դաւիթ չուխու փէշ Ձէնէօվ-Յէօվան դրից զլխ-
տակ, հնաւ, ասաց. «Դաւիթ էրէխայ ի, չվախնայ ընի մէկ եան էրթաց».
Մնաց. կէս քիշերվան ի. Դաւիթն էլ օխտ տարեկան ի. քէն չը տանի.
Քրիշկեց սարի մէջի⁴⁾ մէջ մէ կրակ մ' կը վառուէր: Ըլաւ տ'էրթէր
դըբայ կրակին' տեհնամ թնչ մարդիկ են ավ-ղուշ կենեն: Վար-վեր
էլաւ, տեսաւ օր չուխու փէշ խրօխպէր դրիր էր վերայ չընիր էր,
ասաց. «Թի որ վէ խանեմ⁵⁾ տ'ասի Դաւիթ վախեցաւ. թէ որ չ'խա-
նեմ, չուխու փէշ էնու զլխու տակն ի Ձախուն⁶⁾ թալեց, էնու չու-
խու փէշ կտրից:

Էլաւ ին-ց դըբայ էն կրակին: Կն-ց էնտեղ տեսաւ, օր վ-ն: Մ-ր-ւ-ւ-ւ-ւ
ի. մարմար ք-ր պացվիր ի, լի-ս կամար վերէն կանգնիր ի, վանքի
խիմ⁷⁾ պացիր ի. իրե՛ս անզամ զլխ-ս համբուրից, դարձաւ էկաւ Էկաւ,
հ-լայ խրօխպէր հնած էր. ասաց.

«Խրօխպէր վիր էլի,

«Խէր չունեմ, արա խէրութին,

«Մէր չունեմ, արա մէրութին.

«Օրհնեալ-բարերար Աստուած,

«Խնամքն է շատ Աստըծուն»⁸⁾.

Խրօխպէր վիր էլաւ, ասաց. «Ծ-ւ-ւ-ւ-ւ Դ-ւ-ւ-ւ, էլ ինչ էրիր»:

Ասաց.

«Խրօխպէր, Օրհնեալ բարերար Աստուած,

Խնամքն է շատ Աստըծուն.

¹⁾ Խիւ է. ²⁾ Բանտարկել. ³⁾ Ըգատ կը թողնեմ.

⁴⁾ Անտառ. ⁵⁾ Զարթեցնեմ. ⁶⁾ Դանակ. ⁷⁾ Հիմքը. ⁸⁾ Երդ է.

Գնացիր ի վանքն Մարութալի,

Մարմար քար բացվիր ի,

Լէս կամար վերէն կանգնիր ի,

Երեք անգամ խամբուրի իմ,

Վանքի խիմ պօցիր իմ:

Ըլի, էսաց, էսօր ուրբաթ ի, Էնքան Ֆալաց կուզիմ, Էնքան ուստաց
կուզիմ, էս օր ուրբաթ ի, ձեռ ձգենք վնք շինենք,—

Օրբաթ օր ձեռ ձգենք շինելու,

Ձօբաթ օր կլէօխ պիրենս վնք, զնգեր կախենք,

Մէ պատարագ մէջ էնենք, օրէնք առնենք,

Էրթանք մէջ տեղ նստենք»:

Էնքան Ֆալաց-ուստաց պիրեց,

Օրբաթ օր ձեռ քցին վնք շինելու,

Ձօբաթ օր կլէօխ էկաւ, զնգիր կախին,

Կէրակի օր քառուն վարդապետ դրից վնքի մէջ,

Քառուն էլ տէրտէր դրից վնքի մէջ,

Քառուն էլ տիրացու դրից վնքի մէջ,

Պատարագ մատուցին, իրանց օրէնքն առին.

Բաթմանայ-Բիւղէն, ճարպախար-Քամին —

—Օրէն մէկ տիկ մեղր, մէ՛ կարագ

Էն էրկսօ խօրագն էր.—

Դրին վնքի պախեցող:

Թողին Կնցին Խբանց տուն:

Դ.

Օխտ տարի կէր՝ Մարմեղիք Սասնայ խարջ կառնէր.

(Էկան Խբանց տուն նստան):

Խաբար Կնց Մեղի խամար, ասաց.

«Դաւիթ ելիր ի կնացիր Ծովասար ավղուշի.

Վնս՝ Մարութալի շիներ ի,

Քառուն վարդապետ դրերի մէջ,

Քառուն տէրտէր դրերի մէջ,

Քառուն տիրացու դրերի մէջ,

Բաթմանայ-Բիւղէն, ճարպախար Քամին

Դրիր ի վնսի պախեցող»:

Մեղիքն ասաց. «Վնսը Մհերինն ի,

Մինս՝ ճամխենք մեր խարջն առնենք»:

Տաս խատ եասավուլ ճամխեց,

Էկան Սասուն օր խարջ տանին.

Սասնայ խարջն էլ ինչ է—

Քառսուն կուս-աղջիկ արմաղան,

Քառսուն կօլօտ կնիկ էլ՝ օր երկանք աղան.

Քառսուն էրկան կնիկ էլ՝ օր ուղտ բառնան.

Քառսուն բուլլիկ աճառ լճկան,

Քառսուն կօտ էլ ոսկի (Սասնայ խարջն էլ):

Ին եսսավուկեր ֆնցին

Քառսուն աղջիկ ժողվին

Լցին մէկ տան մէջ,

Քառսուն կօլօտ կնիկ էլ

Լցին մէկ տան մէջ:

Քառսուն երկար կնիկ էլ՝

Լցին մէկ տան մէջ.

Պառվու աղջիկն էլ տարան:

Պառաւ խաց թխից, ֆնց դրբայ կուրկին.

Կնց տեսաւ օր Դաւիթ, տղերք ինչ-ձ ի կուրկի մէջ:

Պառաւ ֆնց մէ իւմրուղ Դաւթին զարկեց,

Ըսաց. «Դաւիթ, տէ ոչ-պարով քէ՝ մօրէն ճնվէր.

Եկեր ես ինկեր ես պառվու կուրկի մէջ,

Եկեր ես պառվու կուրեկ կբանդես:

Ըսաց. «Կն», Մարամեղիք ճամլիւր ի

Իրան խարջ կ'տանի. կոչախ մարդ ես՝

Կն՝ մի թըղնի օր ըղխարջ տանի»:

Ըսաց. «Պառաւ, ընկի իմ առջիւ էրթանք:

Պառաւ ընկաւ Դաւթի չառջիւ ֆնցին.

Դռնիւր բիրաղի շանց տվից,

Դաւիթ ասաց. «Մէրիւր — քուրիւր,

Փարէ՛ 1) ֆնացէ՛ ձեր տուն»:

Քրախից ֆնցին իրանց տուն.

Ըսաց. «Ըս կերթամ ձեր չար կ'տանիմ»:

Կնց աճառու տէռն էլ պացից.

Ըսաց. «Ասճու հէաններ, ֆնցէք ձեր տիրոնջ տէռ»:

Պառաւ ընկաւ չառէջ.

Կնցին խըզընի տէռ:

Կնց տեսաւ ին խատ եսսավուկ

Խըզնի դառն վերայ կայնած ին,

Ինն էլ սպանից:

Մէկն էլ մտիւր ի խիզինէն կ'չափի.

1) Արիք:

Ջինս մտաւ խեղինէն, էսաց. «Խրօխպէր, խրօխպէր») արտաքին
 Կօտ տու ընձի ես եղին-եղին ¹⁾ չափիմ):
 Կօտ խրօխպօր ձեռնեն առից:
 Ասաց. «Մէ անգամ քե- խէր կանչիր էր, Կ
 Մէկն էլ տե- իմ փուր ²⁾ Կնաց):
 Էդոնց կօտ խրօխպօր ձեռնէն առից,
 Կօտ շոճեց պերնե- վերէն,
 Օսկին կ'չափի կ'թափի գետին.
 Եասավուլ Դաւթի խետ կռվաւ,
 Ասաց. «էդ ձնց կ'չափիս:
 Դաւթն էլ ինադ էրաւ.
 Ինադ էրաւ զկօտ զարկից պատ.
 Որ զարկից պատ՝ պատ շուշայ էր, ճղվաւ.
 Խիղինէն էկաւ թափաւ,
 Օթախը լիս էլաւ:
 Ասաց. «րօխպէր, էդ փուղը քե- կէօխ ուտէր.
 Էդ փող մեզի ունին»,
 Մէ օր տե- ընձի կէնես նախըլի,
 Մէ օր լէօր ըսպանող:
 Ասաց. «Դա իթ, գլխիդ մեռնիմ,
 Էդ փող մեզի ունինք՝ էդ օրն էլ ունինք,
 Տարին քուսուկ կօտ խորջ կ'տանք:
 Դաւթ պիրից էդ եասավուլի ականջքեր կտրից,
 Ատամերն էլ քշից, էրաւ պիպեռ ³⁾,
 Զարկեց եասավուլի ճակատ:
 Թուղթ իրեց Դաւթ, տվեց եասավուլին.
 Ասաց. «Կ'տանես Մարամելքի խամար,
 Թէ՛ Մարամելքի, ես մէ կապէկ
 Քեզի խորջ չեմ ի տայ.
 Կօչախ մարդ ես՝ էրի կռիւ անեն):»

Ե.

Եասավուլ էլաւ թուղթ վէ կալից
 Կընց դըբայ Մըսըր.
 Կընց իշկաւ օր Մելիք ակուշկէն նստիր ի,
 Դե-րբինն էլ առի իրան ձեռ:
 Հեռուանց իրիշկեց Մելիք:

*) Բարձրաձայն գոռում է:

1) Արագ-արագ. 2) Փորը. 3) Բենու, մեխ:

Ասաց. «Վաղրահ, իմ եասալովու
 Ծըծաղում ա, խարջ կ'պերի»:
 Լաաւ. «Էդ ինչ պանէ ի»:
 Ասաց. «Ին խատ սպանիր ի,
 Իմ ականջքեր կտրիր ի,
 Իմ ատամքեր քաշի արիր ի մելս,
 Զարկիր ի ճակտիս»:
 Թուղթ տուեց ձեռ, Թուղթ կարդաց,
 Ջատ անպատիւ բան մէջ կրած էր.
 Կանչից իրա վագիրներուն, ասաց.
 «Ի՛նչ կասէք, կոյւն էրթանք, Թը չ'երթանք»:
 Կուգբաղին կայ, էնու մէկ ձի ունի, վեց ոտանի իւ
 Կուգբաղին Մելքին էսաց.
 «Մելք, ի՛նչ տաս ընձի
 Էրթամ քէօ խարջն էլ պիրիմ,
 Սասուն էլ թալանիմ պիրիմ,
 Կուս աղջրկներ պիրիմ արմաղան,
 Յերկէն կնանիք պերիմ ուղտ պռնան,
 Բուղլիկ անառ պիրենս լծան.
 Սասուն բիրաղը պիրենս առ-թալան»:
 Ասաց. «Կուգբաղին, օ տէ՛րցիւն կօչալս իս,
 Իմ թագաւորութընը կէս կ'տամ քեզի»:
 Ասաց «Տու ընձի իրիք խարիր ջուկովի ձիաւոր, Իրիք խարիր ձիաւոր
 Վիկալից էկաւ, Եկաւ ճամխէն մէ արջ տեհաւ սպանից. Էնու ականջ-
 քեր կտրից, առից իրան խետ, էկաւ. Էլ Դաւթի ականջ էրկի-դ էրաւ
 չմտաւ իղաւ, Կընց դըբայ վան-Մարութաչին, Կընց ճարպախար-Քա-
 մին, Բաթմանայ Բիւղէն վանի պախեցողն ինս Գեմշու նման պոռա-
 ցին, Էկան Կուգբաղընը դէմ.
 Կուգբաղին խանեց արջու ականջքեր շանց տվից էտոնց, ասաց. «Էդունք
 Դաւթի ականջքերն են, Ում խամար կռիւ կէնէք, Դաւթ սպանիր
 իմ. Էդ էրկուս փախան Կընցին մէ քարի տակ. Կուգբաղին էլ մտաւ
 վանի մէջ,
 Սպանից քառասուն վարդապետ,
 Սպանից քառասուն տէրտէր,
 Բառսուն պակաս մէ՛ տիրացու.
 Ին մէկ տիրացու մտաւ խըսըրը մէջ.
 Կուգբաղին վանքը լուսկից առից Կընց.
 Տիրացուն էլաւ Ժամի շապիկ
 Տվից արնի մէջ, Էկաւ դըբայ Սասուն»:

Էկաւ տեսաւ օր Դաւիթ
 Նստիրի կերուխում կ'էնի:
 Գինի խմիր ի, քէֆ խասիր ի,
 Մէ կազ ¹⁾ էլ էրի խորոված
 Դրէ փաւի վերայ:
 Տիրացուն էսաց. «Չատ ըմ պարին մեր պարոնին,
 Նստիր ի կ'խմի նռան գինին.
 Էկին վն: Մարութալի,
 Սպանեցին քռսուն վարդապետ,
 Սպանեցին քռսուն տէրտէր,
 Եռեսուն ին տիրացու.
 Վն: Թալանեցին կնքին»:
 Դաւիթ, — քէֆ խասիր էր — չ'խասկացաւ,
 Դաւիթն էսաց «Տընտիս, տընտիս,
 Խոննկն ի պակաս, ձէթն ի պակաս,
 Տըւէ տիրացուն առնի էթայ»:
 Մէկն էլ տիրացուն էսաց.
 «Չատ ըմ պարին մեր պարոնին,
 Նստիր կ'խմի նռան գինին.
 Էկան վն: Մարութալին,
 Սպանին քռսուն վարդապետ,
 Սպանին քռսուն տէրտէր,
 Եռեսուն ին տիրացու.
 Վն: Թալանեցին կնքին:
 — Էլ չ'խասկացաւ, էսաց.
 «Տընտիս, տընտիս, խոննկն ի պակաս, ձէթն ի պակաս.
 Տըւէ ք թրղ տիրացուն առնի էթայ»:
 Ժամի շապիկ թալից Դաւթի առջիւ.
 Որ Դաւթի աչք առից շապկին՝
 Քէֆ թողից, էսաց.
 «Տիրացու, էդ կնք պն ի»:
 Էաց. «Էկան վն: Մարութալին,
 Սպանին քռսուն վարդապետ,
 Սպանին քռսուն տէրտէր,
 Սպանին եռեսուն ին տիրացու»:
 Քէֆ զլսուց թափաւ.
 Տիրացուն նստաւ խաց ուտելու:
 Դաւիթն էսաց,

1) Սագ:

«Ձեռնիկ, տե՛ կուտուր մներ,
 «Չգարկէր իմ վարդը պետքերուն սպանէր,
 «Ոսկի գւազան կառնին իրանց ձեռ
 «Քարոզ կրտին ժողովուրդին,
 «Ձեռնիկ, տե՛ կուտուր մներ,
 «Չգարկէր իմ տէրտէրքերուն սպանէր,
 «Ոսկի սրկին ¹⁾ կառնին իրանց ձեռ
 «Օրէնք կը տին ժողովուրդին,
 «Ձեռնիկ, տե՛ կուտուր մներ,
 «Չգարկէր իմ տիրացու չսպանէր,
 «Ոսկի բարձառ կառնէր իրանց ձեռ
 «Խունկ կ'ծխէր իմ ժողովուրդին» ²⁾ :
 Դաւիթն կասի. «Տիրացւ, էն մարդիկ
 ձեռտ ի գնացած, թէ յանազան» :
 Ասաց. «պարուն Դաւիթ,
 Էնոնք դըբայ ուրանց երկիր կնացին,
 Դս էլ դըբայ էս թեխն իմ եկեր» :

Զ.

Դաւիթն էր. ըլաւ մէ զալամի ծառ քաշից,
 Առից իր ձեռ, առեց կընաց.
 Կնաց մէկ ձուրի մէջ,
 Սընէլ, — Կոտն կասին անուն.
 Տեղ չ'կազ օր փախին,
 Էնտեղ Դաւիթ խասաւ էդերունց.
 Որ խասաւ՝ աջով զարկից
 Ձախ թիվի վերայ զարկից.
 Դօշուն սպանից. մնաց Կուզբաղին.
 Էնու ձի վնդ Կոտն էր, —
 Թառ ճիւղ քարին, յանցաւ կնաց.
 Կընաց խասաւ Մըսըր
 Ախլներ, խարսներ էկեր ին յաղբուր ջրի.
 Կուզբաղին փախչելով կերթայ.
 Ասին. «Կուզբաղին Կոտն քերան,
 Յնատ կու Կոտ լերան լերան.
 Բերանդ պոց ի Կոտ կէխէնը ³⁾ շան,
 Զէր կ'Թափի Կոտ չօլի թան,

¹⁾ Սկիւն. ²⁾ Երգ է. ³⁾ Բերանը.

ճանճիր մէջ կերթան կուէն,

Տիւ կէրթէր Սասուն,

Կուս աղջկտէր կ'պերէր արմաղան.

Կօլօտ կնանիք՝ էրկանք աղան.

Էրկէն կնանիք էլ՝ ուղտ պռնան.

Բուլլիկ-աճառ կ'պերէր լճան,

Սասուն բիրադի կ'պերէր առ—թալան.

Բա միր մարդիր վա՛ր տեղն ին,

Ոնչ կան, ոնչ կերևան.

Ասաց.

Սիւլմ կապէք, ախլիկներ, խարսներ,

Մարդ կէր էն էրկիր՝ կազանական,

Էնունց նետիր գերանական,

Վա՛ր տեղ կ'զանին՝ չիտ կ'պանան,

Բանց մէկ պատուխան.

Ձի մարդիքներ գէօ Բա՛ն կը տըսան.

Գորնան սեղաւ օր կըլնի՝

Էնու ճուռ-պոր պիրի

Ձե խամար էդի եղ՛ու չորթան,

Կընաց մտաւ իրան տուն.

Խաբար տարան Մելքին.

Ասաց. «Կուզբադին էկիր ի իրան տուն, զինք պահիր ի».

Ճամփից, Կուզբադին էկաւ.

Ասաց. «Կուզբադին Բապերան

Յիստ կու Բա լերան-լերան,

Պերանդ պց ի Բանց կէխէնը շան.

Ճանճիր մէջ կերթան կու Բան,

Ձիւր կ'թափի քանց չլի թան.

Տիւ Բանցիր Սասուն.

Կուս-աղջկներ պիրէր՝ արմաղան,

Կօլօտ կնանիք պիրէր՝ էրկան աղան.

Յերկէն կնանիք՝ ուղտ պռնան,

Սասուն բիրադի պիրէր առ-թալան.

Բա մէ մարդիր վա՛ր տեղն ին,

Ոնչ կան, ոչ կերևան.

Ասաց. «պարուն Մելքիք.

Մարդ կէր ընտեղ կազանական,

Էնու նիտիր գերանական,

Վա՛ր տեղ կ'զարկէր՝ չիտ կ'պանէր

Քանց մէ պատուխան.

Ձի մարդիքներ գէօ Բ-ձէր կը տըւան.

Գրնան սելաւ օր կըլնի՝

Էնու ճուճ ու պլոր պերի

Ձի խամար եղ ու չորթանա:

է.

Կ'կանչի, իրան իշխանքտիր կ'ժողվի.

Իրան արնէն մէ թուղթ կ'ըրրի կօրօղկի արեւելք.

Մէկ թուղթ էլ կ'ըրրի կօրօղկի արեւմուտք.

Մէկ թուղթ էլ իրան արնէն

Կ'ըրրի, կօրօղկի հիւսիսալին.

Մէ թուղթ կ'ըրրի, կօրօղկի հարաւալին,

Մէ թուղթ էլ կ'ըրրի, չորս կողմ աշխրբին շուռ կածի.

Ասաց.

«Տը տամ յառջիւս խինդ խազար խամար ¹⁾ Նոր բիղտար ²⁾,

«Տը տամ յառջիւս խինդ խազար խամար Նորափեսայ.

«Տը տամ յառջիւս խինդ խազար խամար թոխ-մօրուս.

«Տը տամ յառջիւս խինդ խազար խամար խառ-մօրուք.

«Տը տամ յառջիւս խինդ խազար խամար սըվտակ-մօրուս,

«Տը տամ յառջիւս խինդ խազար խամար դըհօլլի ³⁾

«Տը տամ յառջիւս խինդ խազար խամար զուռնըլի ⁴⁾

Էնքամ դօշուռն ժողվից.

Ժողվան չարըրքիր զարկին,

Որ պըտի առաւօտ կռիւ էրթան.

Էն գիշեր Մելի մէր էրազ տեհաւ

Որ լիւս բացվաւ՝ էլաւ

Մելքի խամար կը պատմի.

Ասաց. «Մելք, մի էրթայ էն կօչախի վերայ.

Մէկ էրազ իմ տիհիր.

Էրազըմի զահահուրիմ իմ.

Գիշեր էրազի մէջ որ տիհայ՝

Սասընայ աստղայ լիս-պայծառ էր,

Մըսրայ աստղայ մուրթ-խաւար էր.

Մի էրթայ էն կօչախի վերայ.

Գիշեր էրազի մէջ տեհայ՝

Մսրայ ձին փախս էլաւ,

¹⁾ Համար ²⁾ Նոր ծլած մօրուսով,

³⁾ Թմբուկ ածող ⁴⁾ Նրբ է.

Սասնայ ձին էլ լետև խաղ էլաւ,
Մի էրթայ էն կոջախի վերայ,
Մեկիք էսաց.
«Թըղ շուտ ընծի խաբար էնէր,
Քենի էդ ղոշուն չէր Ժողկիր
Որ էդ մարդիկ էկան՝ պըտի էրթամ կռիւ»

Ը.

Մեկի՝ չնաց Ռոյալ տաշտ.
Ձաղըրքիր զարկից.
Խաբար ճամխից Դաւթի խամար,
Թը՝ Թըղ Դաւիթ ինչ կռիւ էնինք.
Խաբար տարան Դաւթին,
Դաւիթն էլ իրան Թաշդաշ¹⁾ տղերք առիր էր
Կնացիր էր պառվու կորկի մէջ.
Պառաւ խաց Թխից,
Էլաւ ինչ-ց կորկի տեսութին.
Տեսաւ օր Դաւիթ գողերք
Ուրի ընկիր կուրկի մէջ.
Մէկ խմրուղ տվից Դաւթի գլխի վերայ.
Ասաց. «գրէօղը քեզի տանէր,
Սասնայ շուշափէր.
Տե՛ վուչ-պարով քե՛ մօրէն ծնվէր.
Էն օր ինացիր Ծովասար ավ-ղուշ
Մեկքի եսսավուկնիր սպանիր.
Ասաց. Մեկիք էկի ղոշուն կապի Ռոյալ տաշտ.
Կռիւ կուզի քեզանից.
Ասաց. «Պառաւ, ջահնամ Թէ կ'իչ
Ձըզի բերդի եխսիր կ'տանի,
Մէկ չախու էլ չունիմ,
Որ մէկ մարդ դնիմ գետին մորթիմ.
Ընչով էրթամ կռիւ էնիմ»
Ասաց.
«Կրէօղ քեզի տանի, Թվատ-Դաւիթ,
Պառվու խնուց¹⁾ խեծի չն՝ կռիւ էրա *).
Բ՝ տիւ չըս գի՛նաց
Քե՛ խօր ունի Քիւռիկ Քալախին,

¹⁾ Հասակակից.

¹⁾ Խնոցի, *) Ծաղրում է Դաւթին.

Քիւ խօր ունի խաչ-պատրագին,
 Քիւ խօր ունի շապիկ գրեխին,
 Քիւ խօր ունի մարն ի մէջքին,
 Քիւ խօր ունի կապէն աթրքին,
 Քիւ խօր ունի խօղէն ի չլխին,
 Քիւ խօր ունի թուրն կէծակին,
 Քիւ խօր ունի գեղգ ֆէրզին,
 Կրնա շահի իշխանքտիր ժողովի
 Մէկ որդ տու խմին.
 Խրօխպօրէ մօտէն
 Քիւ խօր սիլլահն ուզի.
 Կը տայ՝ խաթրով կ'տայ.
 Թէ որ չը տվից՝ զօրով առ մօտէն, քէօ խօր մալն ի»,
 Ելաւ Կնաց իշխանքտիր կանչից.
 Մէկ արագ տվից իշխանքտիր խման.
 Խրօխպօրն էսաց. «խրօխպէր,
 Դօշուան էկի Ռօլայ տաշտ նստիր ի,
 Մարայ մելիքն ի, կռիւ կուզի.
 Իմ խօր սիլլահ տուր
 Օր ես էրթամ կռիւ»:
 Խրօխպէր կասի.
 «Ընու պերան կոտրի՝ որ քեզի ասիր ի.
 Կրնա, քառսուն խատ ձի
 Գումի մէջ կապիր իմ.
 Վոր մէկը քէֆդ կուզի՝ վէ կալ Կնա»:
 Կնաց գումի տեղ բացից, մտաւ ներս.
 Վոր մէկը որ մկի վերայ ձեռ տվից՝
 Ընու փուր առից գետին.
 Կրնաց, մէ կապուտ քօռակ
 Ձէրդի չօխ կապիր ին.
 Որ ձեռ տվից մկի վերայ՝
 Ոտ գարկից պատ, կրակ մօտէն Կնաց,
 Կապուտ քիւռակ տեղս խանեց,
 Մէկ դեղին մաշիթայ տվից պառվուն.
 Ձիւր տաքացրցուց,
 Ըզքիւղիկ Քալալուն լրաց,
 Ասու հրամանքի ձիուն լեզու էկաւ,
 Ձին Դաթի խետ գրուցեց, ասաց.
 «Էս օխտ տարի կայ՝ քիւ խէր մեռիր ի,
 Առանց գարի իմ մնացիր,

Ձեռն կարաց օր քեզի կռիւ տանիմ,
 Ասաց. «կըլխէդ մեռնիմ,
 Ասուած արեւի ի տվիր ի,
 Քեզի տէր կաշնիր ի,
 Էլաւ քորի տրվուց ձիուն,
 Կնաց խօրօխպօր կուշտ, ասաց.
 «Խրօխպէր, իմ խօր շոր, Թուր կուզիմ»
 Ասաց. «Կն», վոր տեղն օր ձին պիրեր իս,
 Մէ քար կաշ, էն քար շուճի,
 Քիւ խօր շուրիւր—Թուր էնտեղն ի»,
 Դուլիթ Կնաց քար շուճից,
 Իրա խօր շուրիւր խանից խաղաւ.
 Որ խաղաւ շապիկ օխտ փաթ էկաւ.
 Քամար որ կապից, օխտ փաթ էկաւ,
 Թուր որ կապից՝ Թրի կէսն մնաց գետինք.
 Ձեռ թալից գէւրդ անջախ ձիու քամկից կախ տվից.
 Էկաւ Կնաց տուն.
 Մէկ Թուղթ Մելիքի խամար ճամխից.
 Ասաց. «Իրեք օր մօհըլ Կտաս
 Իրեք օր որ լըմանայ,
 Կնամ քիւ խետ կ'կուլիմ»:
 Իրեք օր մօհըլ տըւեց Դուլիթն,
 Դուլիթ պատարագ մատուցել տվից,
 Իրան օրէնն առից
 Իշխանքտերաց խալալութին ուղից,
 Էլաւ իրան ձին սարքից
 Իրան շորիւր խաղաւ,
 Խաչ-պատրագին աջ թևի վերայ կապից.
 Խրօխպէրն էսաց. «Տըղէրք,
 Կընացէք վորաւուրդ էրէք,
 Էնու խէր որ ձիու ղօլան¹⁾ կ'պնդէր՝
 Ձիու էրկու ոտ կ'վերցէր.
 Թէ որ էն էլ վըրցուց՝
 Բալի մէ պն բաշարի.
 Թի որ չվըրցուց՝ կ'երթայ կ'սպանվի.
 Կնացին վորաւուրդ էրին.
 Որ ձիու ղօլան պնդից,
 Ձիու չորս ոտն էլ գետնուց վէ կալից,

1) Փորկապ.

Խանից իրա չէօքիլը ¹⁾ Բուռնուրու տարան խոխափոր
Էլաւ ձին խեծաւ Դաւիթ:

Ասաց.

«Ափսոս, խաղար ափսուս,
«Կնաց Քիւռլիկ-Քալալէն Սասնայ տնէն,
«Ափսոս, խաղար ափսուս,
«Կնաց Թուր-Կէճակին Սասնայ տնէն,
«Ափսոս, խաղար ափսուս
«Կնաց զէօրմ-Ֆէրրզին Սասնայ տնէն,
«Ափսոս, խաղար ափսուս,
«Կնաց խաչ-պատրազին Սասնայ տնէն,
«Ափսոս, խաղար ափսուս,
«Կնաց շապիկ—զրեխին Սասնայ տնէն,
«Ափսոս, խաղար ափսուս,
«Կրնաց կապէն աթըրին Սասնայ տնէն,
«Ափսոս, խաղար ափսուս,
«Կնաց խօտէն իրխին Սասնայ տնէն,
«Ափսոս, խաղար ափսուս,
«Կնաց Լաւ Դաւիթ Սասնայ տնէն,
«Ափսոս, խաղար ափսուս,
«Կնաց Թրուան Դաւիթ Սասնայ տնէն» *),

Ասաց. «Խօրխալէր, բերանդ կոտրէր.

Ես պիտի քեզի սպանէ,

Եարաք էդ մալ ընձանից,

Զնտ աւելի էր. օր տիւ

Աւալ ¹⁾ մալ կափսոսեր, սօրայ ²⁾ ընձի,

Ասաց. «Դաւիթ, Կիստ-տ մեռնիմ,

Ծերացիր իմ, խելս ցնդիր ի,

Խաթըդ չը մնայ»:

Թ.

Դաւիթն Էլաւ ձին խեծաւ, էրթէր կռիւ.

Խոխալէրն ասաց. «Դաւիթ,

Կերթաս ճամխի օրթալըդ

Մէկ աղբէր կայ էստեղ,

Քէօ ձին կ'կանգնի էստեղ,

²⁾ Բարձրացրեց մինչև իւր ծնկները. Կ. Բաղդատի լի մօտ պոզ տուց

^{*} Երգ է. վերջին տունը երկու անգամ են երգուած.

¹⁾ Նախ. ²⁾ ապա. ³⁾ փուն.

Քէօ ձիուն մի՛ գօրի.

Ձիուց վէ էրի,

Էնտեղ մէկ նշխարք կեր,

Էն աղբրի վերայ չընի.

Ձնորհք Աստծուց կառնիս, կըլնիս, կէրթաս.

Մէ սուն ճամխը մէջ ընկած ին,

Մէ պողվրտէ սուն.

Քէօ խէր օր կէրթէր՝ թուր կ'զարկէր.

Էն սուն օր կտրէր՝ կէրթէր.

Սուն օր չ'կտրէր՝ չետ կ'դառնէր.

Տէ էլ կնա, թուրը զարկ.

Թի որ կտրից՝ կնա.

Թի որ չ'կտրից՝ չետ դարձի.

Թող Մեղիք է՛ն, ինչ կ'տանի՝ թըղ տանի.

Թաւիթ՝ ձին քշից կնաց.

Աղբրի վերայ կանաւ.

Ձիուց վէ էկաւ.

Մէ նշխարք կերաւ, ջէր խմաւ.

Աղբրի վերայ քնաւ.

Ձնորհքն Աստծուց առաւ.

Խաբար էլաւ, տեսաւ որ

Ձնորհքն Աստծուց առիւր ի.

Էնի էլաւ խօր չափին:

Ձնք էն վախտ ամէն շուրն էլ օխտ փաթ էր.

Ամէն շուրն էլ մէկ փաթ էլաւ.

Էլաւ ձին խեծաւ կնաց.

Կնաց, պողվրտէ սուն

ճամխէ ինկած էր, տեհաւ, ասաց.

«Յիշեան, խէր ¹⁾ կենդանի,

Խաչ պատրազի վար իմ աջ թւին.

Ջարկիմ զթուր կէծակին,

Պողվրտէ սուն կտրիմ,

Իմ գէօհար անուն չաւրի:

Թուր զարկից, զսուն կտրից,

Օրթալըխէն ընցաւ.

Էլի սեան կտոր մնաց կխու վերայ:

Ձինք չը լիմացաւ. զինք անիծից,

¹⁾ Հայր.

¹⁾ Համար, ²⁾ հաշիւ. ³⁾ Յաղթել.

Ասաց. «Ձեռնիկ, տի՛ կուտուր մնէր,
 Զարկիր էդ սեան չ'կտրիր.
 Իմ գէօհար անուհ
 Աշխարհի մէջ աւերեցիր»:
 Թեւ թէօլացաւ
 Հարաւալին խմին էկաւ
 Զարկից սեան կեօխ շոճից,
 Դաւիթ նոր խաբար էլաւ
 Թը իրան թուր կտրէր էր,
 Ասաց. «Ձեռնիկ, տի՛ կանաչ մնէր,
 Որ զարկըցիր էդ պողվտէ սեան կտրեցիր,
 Իմ գէօհար անուհ չաւրեցիր»:
 Ձին քշեց ինց Ռօլայ տաշտ,
 Կնաց գէօդրկի կէօխ կանգնաւ,
 Իրիշկեց չատրեքերու.
 Երկնուց աստղերուն հետաք ¹⁾ կաչ,
 Չաղըրքերուն չ'կաչ.
 Դաւիթ լաց էլաւ, ասաց.
 «Իմ Աստուած, ես ընիմ կատղած գէլ՝
 Էնունք ընին գռ,
 Ես չեմ կարաչ ալթ էնի ²⁾.
 Իմ տէր Աստուած,
 Էնունք ընին զըղած բամբակ,
 Ես ընիմ կրակ՝
 Ես չեմ կարաչ գէնունք վռի»:
 Ասու հրամանքիւ ձին խաբար տվից,
 Ասաց. «Դաւիթ, մի էրկումըտի.
 Քշի, էսաց, էնքան օր տի՛ սպանիս՝
 Էնքամ թրի-կրակի առջեւ կ'վառվին,
 Էնքամ էլ խաչ պատրազին
 Կ'պատուխասի, կ'մեռնին,
 Էնքամ էլ ես իմ ոտաց չառջև կ'տրուրիմ,
 Էնքամ էլ իմ քամին կ'թալի կ'մեռնին,
 Էնքամ էլ ես իմ պուշով կ'սպանիմ,
 Էնքամ էլ ես իմ պինջով կ'սպանիմ.
 Մի էրկումըտի, քըշի»:
 Քշից ինց, Ասաց.
 «Ջանըմ, պիտի մէ խաբար էնիմ,

¹⁾ Մէկ կողմ. ²⁾ Փուչ.

Նոր էրթամ կուիւ, ասաց,
«Վով քներ էք՝ զարթիւն կացէք,
«Վով զարթիւն էք՝ ձիանք թամփեցէք.
«Առանց մահ իք՝ ձե մահ իմ պիտեր.
«Առանց կրէօղ՝ ձի խոզին կառնիմ *).»

Ձին քշից. կնաց խաղար սպանից, մէկը վերայ կանգնաւ. Դարձաւ.
մէկ էլ դարձաւ, խաղար էլ սպանից. էլի մէկը վերայ կանգնաւ, է-
րուն էլաւ, օր ջանդաքներ կրտանէր, մէկ խալվիւր մարդ «փոշտ»
էրաց. (փոշտ կանչելն ի՛նչ է.— փոշտ կանչելն է՛նի, որ զօշում զինք
եան¹⁾ կ'տայ), էդ խալվիւր էկաւ Դաւթի կուշտ, ասաց. «խալվիւր,
հալա ես օխտ տարեկան իմ, աշխարհք չիմ մտիր. տիւ ընչի՛ ընձի
«փուշտ»²⁾ կ'կանչիս»

Ասաց. «Դաւիթ, գլխդ մեռնիմ. ես փուշտ չեմ կանչի, փոշտ
կէնիմ, որ զօշում զինք եան տայ, ես հոմ քիւ խետ զրուցիմ»:

Ասաց. «խալվիւր, եարի»,

Խալվիւր էկաւ էնտեղ, ասաց. «Դաւիթ ասաց. «Ինչ է ի, խալվիւր»:

Ասաց. «Դաւիթ, շատ մարդ կայ, մօրէն մէկ է. շատ մարդ կայ,
օլուխ-չօլուխ տէր է. շատ մարդ կայ՝ մրազը վերայ է, որ պըտի էր-
թայ կարգուի. տիւ ընչի՛ էնունց մեղաց տակ կը մտնիս. Կնա, հէրէ
ախպէրդ էնտեղն է, ինչ թէ վար էնու սպանիլ՝ մենք քէօ ընեալթն
ինք, քեզի կուլուղ կ'էնենք. տիւ ընչի՛ էդ մարդերու մեղաց տակ
կ'մտնիս»:

Ասաց. «բիծայ, շատ լաւ ասիր, ինա, ասաց, Մեղիքի չադրը պիւ-
լիւր կայնի, որ ես զիտնամ էնու չադրը վարն է. ինա, զատացիր, տիւ
ափսուա մարդ իս, իմ ձիու քամին քեզի չ'թալի վնասի»:

Խալվիւր ինչ Մեղիքի չադրի պիւլիւր կան էկաւ³⁾. Իրան փափախ
թալից. Դաւիթ լիմացաւ. Ձինք ինչ զատուն²⁾ կանգնաւ. Դաւիթ
ձին քշից ինչ Մեղիքի չադրի վերայ:

Ժ.

Մելիւ ինձ էր. Մեղիք մէր, ասուն աղջիկ չադրը տակ նըս-
տած էր:

Դաւիթ ասաց. «Մալրիկ, Մեղիք վի խան²⁾ ես էկիր իմ կը-
ռուինք»:

Մէրն ասաց. «էն էլ քէօ ախպէրն է, չուր օխտ օր պիտի ինի.
իրեք օր քնիր է, չորս էլ պըտի ինի»:

*) Երգ է.

1) Ման եկաւ. 2) Հեռուից.

3) Արթնացրու.

Պիրից գեթնի խոփ թալից կրակի մէջ, կարմրցաւ, թալից Մել-
քը ոտաց վերայ, Մելիք ոտերաց էրացաւ. ոտ քաշից, էսաց. «օ, փուչ
ընէք, աղջըկներ. իմ շուրիւր թամբդ չէ՛ պահըր. լըւիր ընձի կծին»:

Դաւիթ ասաց. «Մելիք, Մելիք, աչքերդ պօց արա, լէ չի, եսն
իմ, աչքերդ պօց արա»:

Որ աչքեր պօց արաց, գԴաւիթ տեհաւ, ասաց. «Ջուռն շան օրթի.
չետ դարձի Կն». էդ անունն էլ քեզի խամայ բաւական ի, որ մէկ
ժամանակ դէս ասիս՝ ես ձիով Կնացի Մելիքի չադր, Մելիք վախեցաւ,
իրա չադրից տէս չէլաւ»:

Դաւիթ էսաց. «Ջուռն մարդ էն ի, որ մարդէս շան օրթի կ'կանչի,
ես չիմ էրթայ. եկիր իմ էստեղ, ես պիտի քէօ խետ կռուիմ, վեր էլի,
որ ես տէ կռուինք»:

Մելիք կըլնի, կասի. «Դաւիթ»:

Կասի. «Խնչ ի»:

Կասի. «Ո՞նց կռուինք»:

«Ոնց քէօ քէֆ կռուի. կռուիս՝ գրօմշի նման խլով զարկինք
մէ մէկի, չես ուզի՝ ձիով կ'կռուինք»:

Մելիքն էսաց. «Ախպէր, նօբաթով՝) կռվինք»:

Էսաց. «Կռվինք»:

Էսաց. «Նօբաթ ինձի ի, թը քեզի»:

Էսաց. «Նօբաթ քը խամայ ի. ընձի մէր չունիմ, խէր չունիմ.
ընձի սպանես էլ՝ մարդ չկայ լաց քնի իմ վերայ. ես կ'նստիմ, տէ-
իրիք անգամ ընձը զարկ, թէ որ սաղ մնացի՝ նօբաթ կ'կոչ ընձի.
թէ որ մեռայ՝ կ'պրծնիս»:

Դաւիթ նստաւ:

Մելիք ձին քշեց Կնաց հեռու. ձին քշից էկաւ. մէկ գէրդ զար-
կից Դաւիթն. Դաւիթ խաչ—պատրագին տվից գէրդի դէմ, թոզ տը-
վից Դաւիթի Կխէ վերայ. Մելիքն էսաց. «Ափսոս, խազար ափսոս,
Դաւիթ շախինք—պախինք, զարկինք սպանինք»:

Դաւիթ էսաց, «Մելիք, հալայ ես կամ, չիմ մեռիր»:

Մէ խելի էլ հեռացաւ, մէ գէրդ էլ զարկից, էսաց. «Ափսոս,
խազար ափսոս, Դաւիթ շախինք—պախինք, զարկինք սպանինք»:

Էսաց. «Մելիք, հալայ ես կամ, չիմ մեռիր»:

Մէ խելի էլ հեռու Կնաց Մելիք. էկաւ մէ գէրդ զարկից Դաւ-
թին, թոզ տուեց Դաւթի Կխէ վերայ, ասաց. «Ափսոս, խազար
ափսոս, Դաւիթ շախինք պախինք, զարկինք սպանինք»:

Դաւիթն էսաց. «Մելիք, հալայ ես սաղ իմ, չիմ մեռիր»:

Էսաց. «Որ սաղ իս՝ Կիր, նօբաթ քէօնն ի»:

1) Կերթով.

Դաւիթ վեր էլաւ, վեր էլաւ, տեսաւ որ վիզ ճովէր էր, մէ
խմորուզ զարկեց, էրան վիզ դգեց:

Էսաց, «ընչի՞ դրբի դէմ չիս կայնի»:

Մեղիք էսաց. «Դաւիթ. ես կ'վախենամ, ես մտնիմ իմ ձիու փո-
րի տակ»:

Դաւիթ էսաց Մեղիքին. «Մի մտնի քե՛ւ ձիու փուրի տակ. իս-
տուն դ՛գ գետին փուրի, մտի մէջ. իստուն գոմշու կաշի պի թա-
քէօ վերայ. քէօ ձին էլ թրդ կանգնի քէօ վերայ, մէկ դ՛րբ կը բաշ-
խիմ Աստուծուն, մէկ դ՛րբ կ'բաշխիմ քե՛ւ մօր ճըճը կաթին, որ էն
օր տե՛ւ ընձը կը խեղդէր՝ քէօ մէր չ'թողեց, մէկ դ՛րբ կ'զարկեմ,
թի որ սաղ մնացիր՝ նօբաթ կ'չայ քեզի. իստուն դ՛գ գետին փորից
մտաւ մէջ, գիւմշու կաշի թալից ուր վերայ. ձին էլ կանգնաւ վերայ.
Մեղիքը մէր էսաց. «Ախչկներ, էլէք բռնէք եացի խաղ էրէք, Դաւիթ
օր ի՛նչ՝ ազաբ տղայ ի, կըրըշկի ձեզի, դ՛րբ թեւ կ'զարկը Մեղիքին էլ
չի սպանի»:

Աղջկներ կըլնին եացի կ'պունին. խաղ կէսին. Դաւիթն էլ պիտի
հեռու չայ, Դաւիթ կայնաւ ձիու կշտին, ասաց.

«Յիշեա խէր կենդանի,

Բարձր Աստուածածին,

Խաչ-պատրազին

Վըր իմ աջ թիվին,

Ջարկեմ զթուր կէծակին

Կտրի զձին, իստուն գոմշու կաշին,

Քիստուն դ՛գ գետին,

Թալիմ Մեղիքի գլխից. էրթայ

Էրկու ոտաց օրթալըդէն տե՛ս չայ»:

Դաւիթ օր քաշեց զթուրն կէծակին, կրակ թըրը պիրնէն թա-
փաւ Մեղիքի մէր ասաց. «Աղջկներ, թողէք ըզեացին, ես կ'տեհնամ
զթուրն-կէծակին, տր քե՛նդի տուն Մեղիքին»:

Դաւիթ էսաց.

«Յիշեա խէր կենդանի,

Մարութայ բարձր Աստուածածին,

Խաչ - պատրազին

Վըր իմ աջ թեւին»:

Կտրեց ձին, կտրեց իստուն գոմշու կաշի, թըրը Մեղիքի կէօխ,
վնց էրկու ոտաց արանքէն տե՛ս էլաւ, թըրը կէօխ վնց առեց Սե-
ջի-ր *)։ Ջրետակ թեւ տվեց չառջիվ, թէ չէ սե ջի-ր տըլնէր աշխարհք
կառնէր Մեղիք ասաց. «Դաւիթ, հալայ սաղ եմ»։ Խաբար չելաւ, թը

*) Հեռաւորութիւնն է ցոյց տալիս:

Թիւր կտրեր էր. էսաց. «Թէ որ սաղ ես՝ վեր իլի, նօթաթ քէօնն ի»:
Վուր վեր էլաւ՝ մէ կտուր դէս չնաց, մէ կտուր դէն չնաց: Աջա-
կողմը Դաւիթ դրեց ձիու վերայ պիրեց ժամով-պատարագով Թախեք
տվեց. ինչ ձախ կողն էր՝ մնաց էնտեղ անտէր, շըներ գլիեր կերան:

ԳԼԻԻԹ ԵՒ ԽԱՆԳԻԻԹ ԽԱՄԻՆ

Ս.

Խանդէթ-խաթէն Խոջայ Կաղաք.
Քառսուկն խատ փաշլեան
Բիրադի էկած Խանդէթի խամար.
Տենանք վոր մէկին որ կ'հաւնի, առնի:
Մէկին էլ չ'խաւնաւ Խանդէթ խաթէն:
Երկու խատ աշըղ ման կ'ուլ
Նկան չնացին Խոջայ Կաղաք.
Խանդէթ-խանում կանչեց
Էն աշըղտիքներուն, տարաւ որ սագ էրին:
Խոր առեց Խանդէթի մօտից.
Ասաց. «Քառսուկն խատ
Ֆէրդ-փաշլեան ինչի խամար էկած»:
Խանդէթն ասաց. «Ամէնն էլ
Ընձի խամար են եկած,
Մէկին էլ չըմ խանի, չըմ առնի»:
Ասաց. Խանդէթ խանում,
Քէօ լալդին օր առնես՝
Տա՛ Դաւիթն ի, Մհերի տղէն»:
Ասաց. «Վոր տեղն ի»:
Ասաց. «Սասնայ Կաղաք»:
Ասաց. «Ձեզ բօլ փարայ տը տամ,
Էրթէք Դաւիթն Կէօլէք ընձի,
Դաւիթ իչ էստեղ,
Դաւիթ տեսնամ որ գ'Դաւիթ առնեմ»:
Աշըղտեր էլան սագ էնելով
Կնացին Սասնայ Կաղաք.
Կնացին Դաւիթի կուշտ ասին. «Դաւիթ,
Խանդէթ-խանում քէօ ումուղն ի»:
Դաւիթն էսաց. «Ընձի խամար գէուլացէք,
Տեսնենք աղէկ ի, Թի վատ ի»:
Աշըղտեր Դաւիթն ասին.

«Էնու սըւտակութեն կ'նմանի պ-մպակ,
 էնու ծըծեր կ'նմանի պ-մպկի քէօլահի ¹⁾
 էնու ճակատի լէնս օխտ թիղի, մէկ չարէս էլ աւելի,
 էնու ագբեր կ'նմանի չինու ք-սայի ²⁾,
 Դաւիթն ասաց.
 «Աշըղտեր, տիւ պ-րով էկիս
 Քանց Է-ռն անարատ ի,
 Գէլու նման ես կատղայ.
 Քանց աշխւալ ջիւր՝
 Իմ սիրտ զուլալ ³⁾ էր,
 Գորնան սելաւի նման՝
 Իմ սիրտ պղտորվաւ»,
 Դաւիթն էլաւ Քէօղիկ-Ջալալին հանեց.
 Քէօղիկ-Ջալալին խեծաւ.
 Ալուստն (խասաւ) ճ-ծէն ⁴⁾,
 ճաշին էկաւ Կ-դ-դ-դ,
 Կէսօրուան էկաւ Բաւ-բ-բ-բ,
 Տեսաւ օր օխտ գէթան գէթան կէնէր.
 Նստեր են խաց ուտելու.
 Դաւիթն ասին Նստի խաց անուշ էրա.
 Էդ գէթանքւորներ օխտ աւուր
 Խաց-ջիւր պիւրիւր ին:
 Դաւիթ կ'ն-ց նստաւ խաց ուտելու.
 Օխտ գէթնի խաց ու ջիւր կերաւ խմաւ,
 Էլաւ օր պիտ էրթէր.
 Օր կէրթէր՝ գէթընւորքեր
 Նստան զրուցին. «Օխտ աւուր
 Խաց ջիւր էդ մենակ կերաւ.
 Մենս ճամխենս տիւն
 Տասին կէսօր իք կնացի,
 Ձէ խաց չի պրծեր ի
 Թէ որ ասենք կօնախ էկե մէկ մարդ
 Ձեն հաւատայ.
 Թ'ասենք գէ-մէշն ի կէրե՝ էլի չեն հաւատայ»,
 Էդ խօսք Դաւիթ լսաւ, ասաց
 «Տըղէրք, ինչքամ տեղ պիտի
 Գէթան էնէք էդ օխտ օր,

1) Կծիկ, 2) Զախճապակէ աման, 3) Պարզ, զճիտ:

4) Պատմողի ասելով գտնւում է Մոկաց երկրին կից, գէպի արեւմուտք.

Ասաց. «Եդ դաշտ պիւլի-րով ¹⁾
 Պիտի գիւթան էնինք»:
 Դաւիթ էսաց. «Գիւմշըներ թողէ»:
 Գիւմշըներ թողին:
 Դաւիթ գեթնը պալատին ²⁾
 Թալեց իւր ձիու դէօշ,
 Զարկեց գիւթան. մէկ խողի չափ մնաց:
 Մէկ մարդ ասաց. «Դաւիթ,
 Էդ քէօ հիւնար չի,
 Էդ քէօ ձիու հէնարն ի»:
 Դաւիթ ձիուց վէ էկաւ,
 Գեթնի զնջիլ առեց իրան ձեռ.
 Դաւիթ զինք գորկեց գեթան.
 Գեթընուոր ասաց.
 «Տըղայ Դաւիթ որ կասեն
 Աշխըրքի մէջ տէ ես,
 Վոր տեղն որ կերթաս՝
 Քէ ոտ քարին չ'դիպնե.
 Աստուած քեզի վատ օր շանք չ'տայ»:

Բ.

Դաւիթ ձին խեծաւ քշեց ճամբախ.
 Յըրկէն կնաց Խոյալ-աղաք.
 Համտէօլ էլ դռնապան էր.
 Համտէօլ զտէռ փակեց.
 Փակեց, գԴաւիթ չառեց ներս.
 Դաւիթ էսաց, «Համտէօլ,
 Տէռ բաց էրա, ընձի առնես»:
 Համտէօլ էսաց.
 «Խանդէթ-խանու թամբըսիր ի ¹⁾,
 Որ մտնի՝ տէռ մի պան»:
 Ասաց. «Համտէօլ, որ տէռ չես բանայ,
 Քէօ մատ էդ դռան կողէն խան,
 Մէ պաքեմ, իմ սիրտն խովանայ.
 Էս Խանդէթի խամար եմ էկեր,
 Էստեղ կ'մնամ, չէօր լէօս կ'պացվի,

¹⁾ Զըջակայքով. ²⁾ Զղթայ:

³⁾ Պատուիրել է:

Նեւր կ'իմ ներս»:

Համտէօլ որ իրան մատ

Դռան կողքէն խաննեց՝

Դաւիթ թալեց Համտէօլի մատ բռնեց.

Որ քէշեց՝ ոտաց դամարքեր ¹⁾ կըտրաւ էկաւ.

Համտէօլ էսաց. «Թող, տե՛ռ պօց էնիմ.

Տըղալ-Դաւիթ որ կասեն՝ տե՛ ես».

Տե՛ռ պօց էրաւ, Դաւիթ առեց ներս.

Ասաց. «Դաւիթ, քոսուռն խատ

Ֆէրըզ-փաշլուան էկած ին,

Էնունց ձիանք գէօմ ին կապիր իմ,

Տեղ չունիմ որ քե՛ ձին կապիմ»:

Ասաց. «Իմ ձին տար քշի գումի մէջ,

Էնիկ իրան տեղ կ'գտնի:

Զ-Քիւռկիկ-Քալալին քշից գե՛մի մէջ.

Էն ասուռն ձիու եօնջէն-գորին

Մօտըքերուց առից,

Քոսուռնն էլ ժողվից պիրից

Դռան ամակ կայնան,

Համտէօլ Էնաց մուշտուլուղ տարաւ Խանդիւթ-խաթ-նին,

Ասաց. «Դաւիթ էկաւ»:

Էն ասուռն խատ Ֆէրըզ փաշլուան լսան.

Պիրին ամէն մէկ մէ ասաց գինի 19ին,

Տանք Դաւիթ խմի խարբի,

Որ զարկինք սպանինք,

Խանդիւթ-խանում Դաւիթ չառնի,

Որ Դաւթին չառնի՝ վոր մէկին կառնի, թըղ առնի:

Քոսուռն խատ թուր էլ

Քաշ ի դրած դաստխանի ²⁾ տակ,

Որ Էլուռն թրով զարկեն գԴաւիթ սպանեն,

Դաւիթ որ կնաց՝

Էդ ասուռն խատ Ֆէրըզ-փաշլուան

Էդ ասուռն ասաց գինին տուին Դաւթին.

Էդ ասուռն ասաց գինին էլ խմաւ,

Ասաց. «Էս ճնճդե՛կ չեմ,

Օր ընձի ճե՛ր կուտէք

Քինու կարաս ընձի շանց տւէք,

¹⁾ Երակները:

²⁾ Սփռոց:

Էրթամ գինի խմեմ կամ խաց ուտեմ:
 Մէկ կարաս օխտ տարվան քացախ-գինին
 Դաւթին շանց տվին.
 Կնաց կէօխ մտցուց կարասի մէջ.
 Էն մէ կարաս գինին բիրադի խմաւ.
 Էկաւ դաստախանի վերայ նստաւ,
 Ասաց. «Համտէօլ, կնա ընձի խամայ խաց պեր»:
 Համտէօլ կնաց խաց պիրեց.
 Դաւիթ խաց կէրաւ.
 Խաց կերաւ պրճաւ, դաստախան վրցուց,
 Տեսաւ որ հուսուն թուր
 Դաստախանի տակ դրած ին:
 Քուսուկն էլ փաթթեց մէ մէկի, ասաց.
 «Համտէօլ, տար քցի իմ ձիւ խուրջին,
 Մէկ տարի իմ ձիւ խամար նալ կ'էնիմ»:
 Համտէօլ տարաւ գցից խուրջին,
 Էկաւ Դաւթի կուշտ:
 Դաւիթ էսաց. «Համտէօլ,
 Կնա Խանդիւթ խաթիւնին ասա
 Կնց էստեղ տեսնիմ»:
 Համտէօլ կնաց Խանդիւթին էսաց.
 «Դաւիթ կասի թըղ կնց տեսնամ»:
 Խանդիւթ խանում էսաց.
 «Դաւթին աստ շատ մի վազնաւ.
 Առաւօտ կերթանք Գիւլբաղի մէջ,
 Գիւլբաղի մէջ մէ մէկ կ'տեսնանք»:

Գ.

Մնաց չիւր լէօս պագլաւ.
 Խանդիւթ-խանում էկաւ,
 Կ'ընցին Գիւլբաղի մէջ.
 Դաւիթ Խանդիւթը երիս պագից,
 Սիրտ չ'իտվացաւ, ճակատն էլ պագից.
 Էլի սիրտ չ'իտվացաւ.
 Երկու ձրձը օրթալը պագից.
 Խանդիւթ խանում մէ իւրուր
 Զ-րկից Դաւթը պերան.
 Իրիք պուտ էրուն Դաւթի պերնէն էկաւ.
 Ասաց. «Տիւ իմ չիւրս պագիր

Քիւ ջահիլիթընը խամար.
 Տիւ իմ ճակատն էլ պագիր՝
 Քիւ սիրու խամար,
 Ընչի, տիւ Գոռ-Տողան
 Ընձի խամար դիլ¹⁾ իս պերի
 (Օր տիւ իմ էրկու ծրծր օրթալը կ'պագիս).²⁾
 Ասաց. «Խանդիլթ-խանում,
 Խարամ կենայ ընձի, օր ես քեզի չառնիմ,
 Զիւր Օղան-Տողան քը խամայ դիլ պիրիմ».
 Թողին էկան ինչին տուն.
 Յըրկուն մութ տվից.
 Դաւիթ էլաւ կտուր կանգնաւ.
 Ասուած կանչից. «Իմ Տէր Ասուած,
 Եան տիւ ձի մախ³⁾ ըմ տաս,
 Եան կուի տաս, Օղան-Տողան
 Կեան էստեղ, կովինք»
 Ասուած Դաւիթին մախ չ'տվից.
 Նա ինչ կուին էր՝ տվից,
 Քնաւ, չիւր լէօս պագվաւ.
 Օղան-Տողան դօշում կապին
 Իկան Խոյայ Բողբի վերայ.
 Ին Բաւուն խատ Ֆէրդ-փաշլուան
 Մէկ մէկին կասին. «Մինք կուի չինք էրթայ,
 Էս չուրս տարի, խինգ տարի
 Էստեղ նստիր ինք.
 Մենք խանդիլթի իրիս չինք տեսիր.
 Դաւիթն չէրէկն էկաւ,
 Կնաց Գիւլ-բաղը մէջ,
 Խանդիլթն տեսաւ. Խանդիլթի խետ քէֆ էրաց,
 Թըղ Դաւիթն էրթայ
 Օղան-Տողանի խետ կուի էնի».
 Դաւիթ լաւ էդ խօսք, ասաց.
 «Կը՛ռըմալ⁴⁾», իս վուր կուի ուզիր իմ՝
 Իմ ջանը խամար իմ ուզիր.
 Ասուած կուի ինձի ի տվիր.
 Ձեզի չեմ ասի, որ չնացէք կուի».
 Դաւիթ Խանդիլթին էսաց.
 «Էլի իմ շուրիւր լուս»⁵⁾

¹⁾ Դերի: ²⁾ Մահ: ³⁾ Հայտնաւք է:

Պատարագ մատուցել տվից,
 Իւր օրէնքն առից,
 Ձին խեծաւ ֆնաց,
 Ասաց. «Խանդիւթ-խանում,
 Ես որ կէրթամ կռիւ,
 Իրիք օր որ կը լրմանայ՝
 Իմ քսմկէն կու իս.
 Թէ որ սպանվայ՝ խաչ պատրագին
 Գէօ իմ թիւի վերայ կապած ի.
 Էն խաչով ընձի կ'ճանչնաս,
 Կ'պիրիս ժամով—պատարագով
 Ընձը կ'վերցիս.
 Թէ որ սաղ մնացի՝
 Կու իս մէ մէկ կ'տեսնանք»:
 Դաւիթ ձին խեծաւ ֆնաց կռիւ.
 Մէկ օր շատ դօշուժ սպանից.
 Խաչ-պատրագին մոռցաւ,
 Խաչ-պատրագու անուն չ'տվից,
 Ձ-ի թիւի վերայ իրիշկաց.
 Որ ձ-ի թիւին իրիշկաց՝
 Օղան-Տօղան քսմնդ ¹⁾ թալից, Դաւիթ սխնից.
 Պերին տախտակ ծակին,
 Դաւթը կէօխ մէջէն տիս խանին.
 Օղան-Տօղան, Էրկուն թագաւոր ինչոք գնի՞ն.
 Նստան Դաւթի թիւքերու վերայ,
 Կիր ու խում էրին.

Դ.

Խ-բար վո՞ր տեղանց տանք.—

Սասնայ.
 Ձենէօվ-Յէօվան աստղ կ'ճանչնէր.
 Յրկուն մութ էտու.
 Ձենէօվ-Յէօվան էլաւ տի-ռ.
 Իրիշկից, Դաւթի աստղ տեսաւ,—
 Նվազ էր, խիւանդ էր.
 Կնկան ասաց. «Ըրին-Անախուն Գիւհար,

¹⁾ Փոկ. (շիկափոկ պարան).

Իլի Սրազ ¹⁾ ձին տիւս խան,
 Դաւիթ նեղ տեղ ի ինկիր.
 Շան Դաւթի լեշին ²⁾ կ'խասնինք,
 Շան նաշին ³⁾ կ'խասնին,
 Ճիրին-Անախուն-Գիւհար ասաց.
 «Ձէնէօվ-Յէօվան, Դաւիթ մտիր ի
 Խանդիւթի ծոց.
 Տիւ քի խամար կը դնիս
 Դաւթի խամար էրազ կ'տեսնաս»,
 Խաբեց զՁէնէօվ-Յէօվան.
 Ձէնէօվ-Յէօվան էկաւ հնաւ.
 Կէս քիշերովան մէկ էլ տիւս էլաւ.
 Իրիշկեց Դաւթի աստղին. նվազիր էր,
 Ասաց. «Ճիրին Անախուն Գիւհար,
 Իլի Սրազ ձին տիւս խան.
 Շան Դաւթի լեշին կ'խասնիմ,
 Շան նաշին կ'խասնիմ.
 Դաւիթ նեղ տեղ ինկիր ի
 Էլի կնիկ Ձէնէօվ-Յէօվանի խետ կովաւ.
 Ասաց. «Տիւ չ'թողիր էս օր քնի.
 Դաւիթ մտիր ի Խանտիւթի ծոց,
 Քէֆ կանի, տիւ Դաւթի խամար էրազ կ'տեսնաս»,
 Էլի Ձէնէօվ-Յէօվան չնաց հնաւ.
 Աքէօրականին էր. Ձէնէօվ-Յէօվան,
 Տիւս էլաւ մէկ էլ.
 Իրիշկեց Դաւթի աստղին.
 Քիչ ի մնացիր՝ օր աստղ մեռնի.
 Ձէնէօվ-Յէօվան կնկան էսաց.
 «Էլի Սրազ ձին խան տիւս.
 Կնիկ չէլաւ.
 Մէկ լւնգի ⁴⁾ զարկից,
 Մէկ կողաշար կոտրից.
 Ձէնէօվ-Յէօվան զինք չնաց
 զՍրազ ձին տիւս էլաւ.
 Ասաց. «Մուրատ Աստուած. Սրազ ձին,
 Յիփ ընձի կ'խասցիս Թուլան Դաւթին»,
 Ըսաց. «Ձնք քրիկուն».

¹⁾ Ձիւռ անունն էւ ²⁾ Դիակ ³⁾ Դազադ

⁴⁾ Աքացի

Ասաց. «պերանդ կուտրէր,
 2-նք քրքրկուն տըղը լէշէն խասնիմ, Թը նաշին»,
 Մուրադ Առուած. Մրազ ձին
 «Յիփ ընձի կ'խասցիս Թուլան-Դաւթին».
 Ասաց. «Ձէնէօվ-Յէօվան,
 Տիւ կարնա իմ ք-մակ պախիս.
 Քի տը տամ արեգական դէմ քիւլ 1) կէնիմ»,
 Ասաց. «ընձի կ'տամ քու փուրի տակ»,
 Ասաց. «կ'բիրիմ քեզի կ'տամ գետին,
 Կերթաս յանդիւնդ»,
 Ասաց. «կըլնիմ քիւ խմակ»,
 Ասաց. «ըլի խեծի»,
 Ձէնէօվ-Յէօվան գձին խեծաւ,
 Վըրցուց տվից արեգական դէմ.
 Ջինք տվից իւր փուրի տակ.
 Պիրից որ տէր գետին՝
 Ջինք էլաւ ձիու խմակ,
 Ձէնէօվ-Յէօվան մէ կէօխ գձին Թողից
 Օխտ աւուր ճամբախ մնաց,
 Ասաց. «Դաւիթ, Դաւիթ, բերանդ կուտրէր,
 Խաչ-պատրագին մտախան իս էրիր»,
 Խրօխպօր ձէն օր առից ճանաչից, ասաց.
 «Յիշեամ խէր կենդանի,
 Մարութալի բանձր Առուարածին,
 Խաչ պատրագին
 Վեր իմ աջ Թեւին»,
 Դաւիթ վուր զօրեց՝ տախտակ ճղվաւ.
 Դաւիթ տիւս էլաւ.
 Օղան-Տօղան կապաւ դրից էնտեղ,
 Ջինք մէ կնարէ 1), Ձէնէօվ-Յէօվան մէ կնարէ,
 Էդ ղօշում բիրադը ջրտին.
 Էկան մէ տեղ, մէ մէկ ճանչցան.
 Դաւիթ Ձէնէօվ-Յէօվանին ասաց.
 «Մողեամ կաց, օր Օղան-Տօղան չ'փախչին.
 Դս կերթամ ջրի վերայ կ'վազվիմ,
 Կ'դառնամ կ'ւմ կ'երթանք».

(Կը շարունակուի)

Ա. Աբեղեան.